

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับประเทศจำนวนมาก ดังเห็นได้ในปี 2541 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี 2541 - 2542 โดยประกาศให้เป็นปี Amazing Thailand 1998 - 1999 เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศและช่วยให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้นและการท่องเที่ยวยังเป็นการกระจายรายได้ กระจายความเจริญไปสู่ทุกภูมิภาคของประเทศ ยังเป็นการนำรายได้เข้าช่วยเหลือประเทศในช่วงวิกฤตของเศรษฐกิจอีกด้วย จึงเป็นผลให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องของประเทศ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างจึงจะทำให้เกิดผลสำเร็จขึ้นมา ซึ่งประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ธุรกิจที่พักแรม ภัตตาคารร้านอาหาร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึก การคมนาคมขนส่ง และความปลอดภัยในการท่องเที่ยว (อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์, 2540) องค์ประกอบทั้งหลายเหล่านี้ต่างมีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกัน แต่มีองค์ประกอบหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยว ที่จะ เป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน คือสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และกิจกรรมเสริมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงทำให้การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพราะการท่องเที่ยวต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วเพื่อเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกถือว่าเป็นข้อได้เปรียบกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกัน จึงเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศของคนไทยที่มีอัตราเพิ่มขึ้นในแต่ละปี ถือว่าเป็นผลดีทางด้านเศรษฐกิจของประเทศในการนำเงินตราเข้าสู่ประเทศ และเกิดการหมุนเวียนของเงินตราภายในประเทศอีกด้วย แต่กลับเป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมถ้าหากมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว

แต่ไม่มีการรณรงค์ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนาให้ยั่งยืนต่อไป ในแนวทางที่ถูกต้องแล้ว อาจมีผลกระทบโดยตรงต่อสภาพสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และอาจส่ง ผลย้อนกลับ ต่อจำนวนที่ลดลงของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์และ ดำรงให้คงอยู่ และการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มุ่งเน้นในเรื่อง 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ของตนเอง (จุลสารท่องเที่ยว. 2544) และแผนการท่องเที่ยวปี 2545 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่มีนโยบายแสวงหาพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สร้างความร่วมมือด้านการบริหารจัดการในระดับท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและตระหนักในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีบทบาท ในการพัฒนาจัดการด้านการท่องเที่ยว (วารสารธุรกิจท่องเที่ยว. 2544) จากนโยบายที่กล่าวมาแล้ว จะส่งผลกระทบเชิงบวกต่อแหล่งท่องเที่ยวและท้องถิ่น โดยตรงถ้ามีการวางแผนปฏิบัติ และเป็น ผลกระทบทางอ้อมแก่ประเทศที่แหล่งท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาจากประชาชนในท้องถิ่น เป็นผลให้ นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จากกรณีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่จะรองรับ การมาเยือนของนักท่องเที่ยวได้อย่างไม่สิ้นสุด รวมทั้งเป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และ จรรโลงจิตใจคนในท้องถิ่นให้มีความสามัคคีอีกด้วย หากชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมที่ จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเดียวกันอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนที่มีคุณภาพ

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่มีนัก ท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางมาท่องเที่ยวในอัตราที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดย ในปี พ.ศ.2543 มีจำนวนนักท่องเที่ยวรวมสูงถึง 997,832 คน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ เขต2) จึงเป็นการกระตุ้นให้ทางจังหวัดอุบลราชธานีมีการพัฒนาแหล่งท่อง เที่ยว และกิจกรรมงานประเพณีต่างๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีอัตราเพิ่มขึ้น (Carrying capacity) คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้มีความเติบโตไม่ก่อให้เกิดความสูญเสียต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคมมากเกินไป (มนัส สุวรรณ : 2538) โดยกิจกรรมการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย อาทิหน่วยงานจากภาค รัฐและภาคเอกชน รวมทั้งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของพื้นที่ หรือแหล่งท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานที่ถูกต้องเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

และได้สอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วนั้น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาเพื่อสร้างศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวให้สูงขึ้น รวมทั้งด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงขึ้นเช่นเดียวกัน และจากการสำรวจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 2 ได้จัดให้แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับต่ำ และยังมีการขาดการพัฒนาที่ไม่มีระบบและขั้นตอนที่ชัดเจน “หาดคูเดื่อ” เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่จัดอยู่ในประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต2) และยังขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวที่ไปเยือนตลอดทั้งปี และการขาดการดูแลจากประชาชนในท้องถิ่นที่หวังเพียงหารายได้จากแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น จึงเป็นผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวที่มีมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านคูเดื่อ มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หาดคูเดื่อ มากหรือน้อยในระดับใด และมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวิเคราะห์ว่ามีแนวทางใดบ้างที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ
3. เพื่อวิเคราะห์และหาแนวทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาค้างนี้กำหนดพื้นที่บริเวณหาดคูเดื่อ บ้านคูเดื่อ ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพราะเนื่องจากบริเวณพื้นที่ศึกษาดังกล่าวจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในระดับจังหวัด มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงเดือนเมษายน หรือตลอดช่วงฤดูร้อนจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวหนาแน่นมาก จึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาพื้นที่ดังกล่าวเพื่อจะได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณ บ้านคูเดื่อ ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน ทั้งหมด 182 หลังคาเรือน และผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่มได้กลุ่ม 3 ดังนี้

(1) กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น จำนวน 114 หลังคาเรือน

(2) กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ประชาชนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวหรือ

ผู้ประกอบการ จำนวน 68 คน แยกออกได้ดังนี้

- ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม จำนวน 52 คน

- ร้านให้บริการเช่าห่วงยางและเรือพาย จำนวน 8 คน

- สถานที่ให้บริการรับฝากรถ จำนวน 8 คน

(3) กลุ่มที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้บริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประธานกรรมการหาดคูเดื่อ

1.3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาถึงสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ประกอบด้วย

(1) ข้อมูลด้านกายภาพ , บริบทของพื้นที่ , เศรษฐกิจ , สังคม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่หาดคูเดื่อ

(2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ประกอบด้วย

-ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และตำแหน่งทางสังคม

-ปัจจัยภายใน ได้แก่ ทศนคติต่อการท่องเที่ยว ประโยชน์ที่ได้รับ และความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

-ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และการได้รับการชักชวนจากภาครัฐ ภาคเอกชน หรือผู้นำหมู่บ้าน

(3) ศีกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาคูเต๋อ ได้แก่ การค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหาร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติงานร่วมกัน การตัดสินใจและการติดตามประเมินผลร่วมกัน

(4) วิเคราะห์และหาแนวทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาคูเต๋อ ได้แก่ การวิเคราะห์ความคาดหวังของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

1.3.4 ขอบเขตด้านเวลา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาในช่วงระหว่าง เดือน พฤษภาคม 2545 ถึง เดือน กรกฎาคม 2545

1.4 คำนิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชากรในท้องถิ่นมีส่วนเกี่ยวข้องที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาคูเต๋อ ตั้งแต่การค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การตัดสินใจ และการประเมินผล ร่วมกัน

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การปรับปรุง การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ให้มีเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวหาคูเต๋อมีความพร้อมและมีศักยภาพ เพื่อรองรับผู้มาเยือน

ทัศนคติต่อการท่องเที่ยว หมายถึง เจตคติ ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวหาคูเต๋อ ซึ่งอาจจะแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรม การกระทำ หรือคำพูด ได้ทั้งทางบวกหรือทางลบ

ประโยชน์ที่ได้รับ หมายถึง สิ่งตอบแทนที่ประชาชนจะได้รับ เมื่อเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาคูเต๋อ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ที่เป็นได้ทั้งรูปธรรม และนามธรรม เช่น รายได้ หรือสาธารณูปโภค เป็นต้น

ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การที่ประชาชนเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญ รวมถึงการรับรู้ถึงสภาพปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวหาคูเต๋อ

การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การที่ประชาชนในบ้านคูเดื่อได้รับรู้ รับทราบเกี่ยวกับข้อมูล ข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ของการท่องเที่ยว ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เสี่ยงตามสายของหมู่บ้าน หรือจากผู้นำหมู่บ้าน เป็นต้น

แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ หมายถึง สิ่งกระตุ้น ที่เกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจ ที่ประชาชนคาดหวังที่จะได้รับ หลังจากทำการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ

การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ หมายถึง การที่ท้องถิ่นหรือชุมชน ได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ

ตำแหน่งทางสังคม หมายถึง สถานะภาพของบุคคลที่ถูกแต่งตั้ง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่บุคคลเหล่านั้นอาจได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ เช่น การได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เป็นต้น

การได้รับการชักชวนจากภาครัฐ หมายถึง การที่ท้องถิ่นหรือชุมชนได้ถูกชักชวนจากภาครัฐ ภาคเอกชน หรือผู้นำหมู่บ้าน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง สภาพการณ์โดยทั่วไปของท้องถิ่นหรือบุคคลที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมดำเนินกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ โดยแยกออกเป็นปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ

ปัจจัยส่วนบุคคล

- อาชีพ -ตำแหน่งทางสังคม
- รายได้
- ระดับการศึกษา

ปัจจัยภายใน

- ทัศนคติต่อการท่องเที่ยว
- ประโยชน์ที่ได้รับ
- ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจัยภายนอก

- การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว
- แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ
- การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ
- การได้รับการชักชวนจากภาครัฐ
- ภาคเอกชน หรือผู้นำหมู่บ้าน

ตัวแปรตาม

การมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคุศุเตื่อ

1. การค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหา
ร่วมกัน
2. การวางแผนร่วมกัน
3. การปฏิบัติงานร่วมกัน
4. การตัดสินใจ
5. การติดตามประเมินผลร่วมกัน

แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน
การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคุศุเตื่อ